

groups of society, not only nobility and bourgeoisie, but also professors, merchants, workers and even peasants. The division of Ukrainian lands between different states was a destructive factor for social self-organization, but political leaders managed to mobilize citizens even within the conditions of wars and repressions. The social movements of the past made possible the existence of Ukrainian nation as an ethnic and political commonwealth.

The purpose of the article is to describe the main tendencies of the development of Ukrainian civil movements. The ethnic, economic, religious and political dimensions of movements are considered. The author pays attention to the development of political movements in Ukrainian lands under foreign occupation: Polish, Czech, Hungarian and Romanian. The reaction of the authorities is also analyzed. A special attention is paid to political activity during the Second World War, when Ukrainian citizens organized themselves to defend their lives and civil rights.

The information support of social movements is considered. The propaganda policy and mass communication of Ukrainian movements in different times is described.

Modern social movements often succeed the Soviet ones. Some of them transform to political parties, like Narodnyi Rukh and Pora. Some movements are free from politics and are formed to defend nature or special groups of citizens. In the article the role of mass media and Internet in modern social activity is underlined. According to the article, civil movements use Internet to multiply their support. The legislative aspects of civil movements' functioning are considered. The author concludes that Ukrainian civil movements have made a great deal in obtaining independence by our country.

Keywords: political movement, political ideology, civil society, democratization, political opposition.

Надійшла до редколегії: 14.12.2013 р.

УДК 323.2

Л. І. Риженкова

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПАРТІЙНО-ГРОМАДСЬКА ВЗАЄМОДІЯ У КОНТЕКСТІ ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Стаття розглядає ключові засади партійно-громадської взаємодії у просторі соціальних та політичних комунікацій. Встановлюються оптимальні канали комунікацій між партіями та громадянами. Розглядається питання перспективи партійно-громадської взаємодії в сучасній Україні.

Ключові слова: партійно-громадська взаємодія, політична комунікація, політичний імідж, політична маніпуляція, громадянське суспільство.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Партійно-громадська взаємодія в контексті розвитку політичної комунікації набуває ключового значення через збільшення можливостей і ролі громадської підтримки для подальшого організаційного зростання та досягнення конкурентних переваг в межах боротьби за владу. Природа сучасної політичної комунікації відзначається багатоканальністю передавання інформації та її різноманіттям. Зниження ефективності впливу засобів масової комунікації, збільшення конкуренції в інформаційному полі фрагментації цільових груп великого значення набуває безпосереднє особистісне спілкування в як найбільш ефективний спосіб трансляції політичних пропозицій та програмних положень політичних сил, оскільки він відзначається адресністю та емотивністю впливу на формування позитивного образу політичних партій.

Серед останніх публікацій, у яких розпочато розв'язання проблеми, порушеної в даній статті великого значення набули розробки вітчизняних і зарубіжних авторів. Зокрема, український політолог О. І. Анастасов [1] досліджував проблему домінуючої партії як чинника політичної інтеграції перехідних суспільств; Н. П. Гедікова [3] долучилася до розробки української перспективи ідейних та політико-правових засад лібералізму; О.І. Погребенник [8] розкрив специфіку організаційної структури як чиннику функціонування політичних партій. Російські науковці також вивчали процеси комунікаційної взаємодії партій та громадських структур. У роботі «Політичні партії в Росії», автором якої є І. В. Джус [6], розглянуто специфіку соціальної бази російських партій; Г. В.Голосов та А.В. Ліхтенштейн [4] розкрили зміст категорії «партії влади» в умовах російського інституціонального дизайну. Поряд з цим проблема партійно-громадської взаємодії у комунікаційній сфері досі

не була розглянута у окремому дослідженні.

Метою роботи є встановлення особливостей взаємодії політичних партій та демократичної громадськості. Завданнями статті є вивчення зарубіжного досвіду комунікаційних взаємодій партій та громадськості. Іншим завданням є встановлення особливостей партійно-громадської взаємодії в сучасній Україні.

Основний зміст статті. Розглядаючи сучасну партійно-громадську взаємодію як сукупність інтеракцій політичної партії та її громадського оточення слід брати до уваги технологізацію та інформатизацію суспільного життя. В цьому зв'язку формат інформації, яку надають партії громадськості, мають істотні відмінності від практик, які мали місце у XIX та навіть у другій половині XX століття. Поява Інтернету спричинила можливість інтерактивних обмінів, які радикально змінюють позиції споживачів і продуцентів політичної інформації. Згідно зі статтею Є. В. Галкіної «Політичні концепти громадянського суспільства і російська практика»[2] громадянське суспільство визначається як сукупність недержавних інститутів. «Громадські об'єднання й рухи, некомерційні організації, політичні партії, фонди, асоціації, ЗМІ, бізнес-асоціації, які функціонують на основі принципів добровільності, рівноправ'я і організації законних прав і свобод особи. Вона на рівні громадянського суспільства аналізується на трьох рівнях політичного простору: національному, регіональному і локальному», - вказує російська вчена.

Розуміння сучасними фахівцями значення Інтернет-комунікацій ґрунтується на декількох об'єктивних особливостях. Інтернет-взаємодія партій і громадськості є динамічною, тобто такою, що постійно оновлюється. Вона також відображає об'єктивний стан громадської думки згідно з позиціями окремих громадян. Збільшення кількості користувачів Інтернету змушує політичні партії змінювати формати інформування. У зв'язку з цим провладна та опозиційна партійна друкована преса втрачає своє значення. Крім того, послання від опозиційних партій до громадян стають діалогічними, що знову ж таки передбачає зміну форми подачі інформації відповідно до зміни структури громадськості. На думку Є. В. Галкіної, «структура громадянського суспільства, яка включає інституційний компонент, комунікативні практики, соціокультурні цінності і норми в політичному просторі має добровільно-координаційний характер. На відміну від держави в ньому переважають не вертикальні відносини підкорення і панування, а горизонтальні відносини конкуренції і протидорства, а також солідарності й співпраці, корпоративізму між вільними і юридично рівноправними партнерами. Організації громадянського суспільства, що виникають в результаті вільного волевиявлення і добровільної згоди рівних суб'єктів, є самоорганізуючими і самоврядними. Вертикальні відносини при цьому не виключаються, але горизонтальні є основоположними і домінуючими»[2, с. 8].

Форма комунікаційної взаємодії сучасних політичних партій та громадськості визначається як пошук нових підходів до індивідуалізованого об'єктивного сприйняття політичної інформації через канали Інтернет. Тому ставлення ЗМІ до «офіційної інформації» як інформації маніпулятивної змушує політичні сили шукати не лише прийоми уникнення фільтрів раціонально-критичного сприйняття, але й відповідності загальним демократичним вимогам. Тому основним підходом до формулювання ідейної і програмної позиції політичних партій у просторі Інтернет має бути спілкування з громадянином і спроби переконати його комунікаційними засобами. В цих умовах великого значення набувають технології політичного маркетингу, які дають змогу навіть незначним політичним силам у країнах пострадянського простору обирати стратегії подання своєї політичної інформації відповідно до сегментування суспільства, а також розробляти власну торгову марку. На думку Є. В. Галкіної, в сучасній Росії значною мірою «домінує патерналістська модель взаємодії громадянського суспільства і держави. Держава утримує громадянське суспільство, надаючи йому стимули для удосконалення конституційними формами, даною підтримкою є Рада при Президенті РФ з сприяння розвитку інститутів громадянського суспільства і прав людини, ініціювання багато чисельних громадянських форумів, створення громадських палат і рад, підтримка голосування проектів некомерційних організацій. Події в сучасній Росії,

які відбуваються при вагомій участі держави, набувають форми конструювання громадянського суспільства, що отримало вираз у державній підтримці соціально орієнтованих некомерційних організацій» [2, с. 8].

Досвід більше ніж двадцяти років партійно-політичної комунікації у країнах колишнього СРСР призвів до засвоєння основних моделей політико-маркетингової комунікації. В умовах жорсткої конкуренції за увагу громадян та громадських структур сучасні політичні сили застосовують весь комплекс комунікаційного впливу. Брендинг партії включає не лише її найважливіші характеристики, але й визначається на основі точних об'єктивних уподобань населення та імперативів політичного процесу. Метою цілеспрямованих комунікаційних дій із залученням всього комплексу інформаційних технологій є створення стійкого та позитивного іміджу політичної партії. «Громадянське суспільство передбачає наявність альтернативних механізмів взаємодії з державними структурами. Потенціал роботи з населенням громадських інститутів, некомерційних організацій, громадянських ініціатив, незалежних ЗМІ, інституту громадської думки, групові і інституційні взаємодії знижують політичну напругу у суспільстві. Провідне призначення громадянського суспільства полягає у досягненні консенсусу між різноманітними суспільними силами та інтересами», - зауважує Є. В. Галкіна [2, с. 8].

Ключовим поняттям інформаційного впливу партії на свідомість громадян є актуальний стан їх свідомості, а також наявні цілісні структури політичного світосприйняття. Психологічне сприйняття партією враховує весь попередній досвід громадських структур, їх психологічну спрямованість. Крім того, партійний бренд-менеджмент враховує особливості політичної поведінки окремого округу, країни та їх соціокультурні особливості. Згідно із статтею російської дослідниці О. А. Гончарової, місце політичних партій в політичній системі детерміновано їх подвійною природою. Вони є одночасно елементом громадянського суспільства і частиною державного механізму. Завдання сучасного механізму Російської Федерації полягає в тому, щоб сформувати горизонтальні зв'язки між їх суспільно-політичними об'єднаннями, підтримувати і розвивати договірні відносини, як інструменти укріплення як інститутів, які врівноважують державу та одночасно підтримують індивідів. Тут має прояв протиріччя між політичними партіями і громадянським суспільством, яке нівелюється в політичній системі взаємною зацікавленістю і залежністю політичних партій від громадянського суспільства і держави [5, с. 90].

Реалізація партійно-громадських комунікацій в сучасній Україні передбачає здійснення великої кількості заходів із застосуванням новітніх технологій партійного будівництва та оптимізації партійних структур. Партійна діяльність у взаємодії з громадськістю стає найважливішим полем діяльності у порівнянні з організаційною взаємодією з органами влади, участю в політичному управлінні. Тому цьому процесу надається серйозна увага у партійному будівництві сучасної Росії. Обмін інтересами політичних партій політичного суспільства, згідно з О. Гончаровою, відзначається тим, що у взаємовідносинах політичних партій і громадянського суспільства політичні партії зацікавлені у створенні і укріпленні соціальної бази, підтримки, яка має вираз у формуванні громадської думки і міцних соціальних зв'язків. «Громадянське суспільство зацікавлене в державній підтримці громадянських ініціатив через участь політичних партій у владних відносинах. В нашому випадку інтереси політичних партій визначаються прагненням мобілізації громадян до волевиявлення і підтримки партій на виборах. По-іншому, громадянське суспільство прагне мобілізувати політичну партію на підтримку структур громадянського суспільства», - вказує російська вчена [5, с. 90-91].

Поряд з новітніми засобами партійно-громадської політичної комунікації на пострадянському просторі знаходять своє втілення і деякі традиційні форми партійної роботи, які пов'язані з механізмами залучення громадян до партійного життя. Ці підходи спрямовані на інкорпорацію громадських структур до партійних утворень. Ці кроки здійснюються з використанням сучасних навчальних технологій. «Стратегія поведінки політичних партій в партійно-політичній системі передбачає

визначення основної лінії поведінки стосовно структур громадянського суспільства, цільових груп виборців, груп інтересів органів влади, конкуруючих політичних партій, засобів масової інформації і інших учасників політичного процесу», - вказує О. Гончарова [5, с. 92].

На сучасному етапі розвитку Російської Федерації існує потреба у встановленні між державою, партійною системою і громадянським суспільством впорядкованих відносин та перетворення цих інститутів на самодостатнє автономне ціле, здатне самостійно сформулювати і вирішувати свої проблеми. Методичний потенціал партійно-громадської взаємодії через цілеспрямовані партійні проекти як результат має забезпечувати інфільтрацію громадян та їх об'єднань до партійних структур. Також важливим наслідком партійно-громадської взаємодії має бути більш свідоме сприйняття програмних настанов та цілей політичної сили, формування контингенту добровільних симпатиків та прибічників партії, формування добровільної агітаційної мережі на цій основі. Взаємодія громадян з політичними силами в межах тренувальних проектів сприймається ними як шлях особистісного зростання.

Крім об'єктивних потреб політичних партій у взаємодії з громадським середовищем істотним чинником розбудови партійно-громадської комунікації є внутрішні можливості політичних сил, серед яких чільне місце посідають організаційна згуртованість, матеріальні можливості, потенціал соціальних вимог та ідеологічних положень. В сучасній Україні лише невелика кількість політичних сил спроможна на розбудову ефективного зв'язку з громадськістю. У статті української вченої М. В. Морарь вказується на те, що кожна партійна система, в тому числі і політична партія, «розгортає основну мережу політичної комунікації відповідно до своїх можливостей. Ця мережа розвивається одночасно з політичними структурами. Однак існує безпосередній зв'язок між рівнем політичного розвитку та рівнем розвитку структур політичної комунікації. Останній визначається технічним рівнем як передавання інформації, так і базової ідеології політичної системи» [7, с. 146].

Змістовим компонентом комунікації політичних партій і громадськості слід вважати рівень взаємодії партій і цільової соціальної групи, яка забезпечує їй підтримку та кількісне зростання в умовах українського трансформаційного суспільства. Політичні партії рідко можуть чітко визначити соціальну групу, яка є її електоральною базою. Тому соціально-політичні вимоги у більшості випадків є універсальними. Як стверджує вітчизняна дослідниця, «між політичною партією і зовнішнім середовищем лежить не лише партійна форма, але й комунікації між партійною організацією та соціальною групою, виразником інтересів якої є партія. Інакше кажучи, це діалог між політичною партією та суспільством».

Особливості партійно-громадської взаємодії в сфері комунікації визначають проблему професіоналізації партійних кадрів у комунікаційній сфері, рівень якості у комунікаційній взаємодії між громадськими групами та партійними структурами різних рівнів визначається якістю комунікаційних повідомлень та наповненням їх реальним змістом. Реалізація стратегій партійно-громадської взаємодії вимагає чіткого впорядкування партійної діяльності інтересам партійно-громадської комунікації з метою утримання прибічників партії та розширення електорального впливу політичних сил на інші, раніше не задіяні громадські і соціальні групи. М. В. Морарь стверджує, що «становлення комунікації політичних партій як сфери професійно організованої, суспільно-культурної діяльності так чи інакше пов'язана з виникненням професії комунікатора, яка в політології ще не є визнаною і розвитком відповідних організаційних форм для забезпечення партійної комунікації. Під час партійної комунікації сказане партійцем чи лідером слово, це тільки його слово, що відображає особисті задуми, сподівання, тільки його емоції. Але це зовсім не означає, що це творча праця в продовж партійної комунікації, але це не завжди позбавлене технологізації процесів праці, уніфікації певних операцій» [7, с. 147].

Комплексне значення партійно-громадської комунікації обґрунтовується значенням цієї діяльності для спільно-політичного розвитку конкретної країни в умовах сучасної України. Тісний взаємозв'язок між партіями та рештою громадського спектру є визначальним чинником структурної диференціації громадянського суспільства.

Політично орієнтовані елементи мають більш значний ступінь організованості та впливу, мають більш цілеспрямований характер своєї діяльності, оскільки за допомогою політичних сил забезпечують виконання і реалізацію інтересів своїх членів. «Комунікація у політичних партіях як суспільно-культурна діяльність включає дії мовців комунікантів, а також дії мас комунікатів. Очевидним є те, що контакт між комунікаторами, опосередкований засобами масової інформації і системи масової комунікації для забезпечення впливу комунікантів і комунікатів. Комунікація між кількома партійними організаціями, а також між ними і громадськістю є важливою рисою демократії та необхідною для ефективного функціонування громадянського суспільства в Україні», - вважає М. В. Морарь [7, с. 147].

Таким чином, в сучасній Україні виникає потреба характеризувати нові явища політичної дійсності – культуру партійно-громадської комунікації та структурно-компонентне наповнення зовнішнього середовища діяльності політичних партій. Рівень комунікації партійних політичних сил та громадських організацій і об'єднань впливає на стабільність політичної системи в цілому, формування каналів на виконання вимог та підтримки для політичної системи. В умовах сучасної України ці взаємодії лише набувають сталих форм через нестійкість функціонування як партійних, так і громадських суб'єктів суспільно-політичної діяльності.

Висновки. Безпосереднє спілкування між партіями та громадськістю забезпечується на основі високого рівня довіри. Неформальні політичні комунікації між партіями та громадськістю крім адресності забезпечують зворотній зв'язок між партійними організаціями та основними верствами населення. У такий спосіб політичні партії забезпечують стабільність соціальної бази та підтримку політичних сил не лише в електоральному процесі, але й у міжвиборчий період в сучасній Україні. Комунікаційна взаємодія між партіями і громадськістю лише перебуває на стадії формування. Значна кількість партійних утворень існують на суто формальних засадах. Вони не мають мережі для активної взаємодії з населенням. Лише невелика кількість партій здійснює постійно розгалужену комунікацію з громадськістю. Серед цих політичних сил чільне місце посідає Партія Регіонів, яка має більше 11 600 партійних організацій.

Проблема взаємодії громадськості і політичних партій є актуальною з точки зору пріоритетів сучасної політичної науки та політичної практики. Дослідження партійно-громадських взаємодій розкриває перспективи подальшої демократизації трансформаційного суспільства. Крім того, розкриття аспектів комунікацій між партіями та багатокомпонентною демократичною громадськістю надає інформацію щодо актуального стану політичної участі та залучення громадян до вирішення політичних питань. Політичні відносини у сучасній Україні визначають потребу встановлення рівня легітимності правлячих політичних сил та їх перспективу у контексті взаємодії соціального середовища та політичної системи. Перспективою подальшого вивчення проблеми, порушеної в цій статті є розгляд структурної диференціації громадянського суспільства як результату партійно-громадської взаємодії.

Бібліографічні посилання:

1. Анастасов О.І. Домінуюча партія як чинник політичної інтеграції перехідних суспільств: автореф. дис... канд. політ. наук [Текст]: 23.00.02 / О.І. Анастасов ; Дніпропетр. нац. ун-т ім. О.Гончара. — Д., 2008. — 18 с.
2. Галкина Е. В. Теоретические концепты гражданского общества и российская политическая практика [Текст] / Е. В. Галкина // Современные исследования социальных проблем. 2012. №6. С.8.
3. Гедікова Н. П. Ідейні та політико-правові засади лібералізму: українська перспектива: автореф. дис. ... д-ра політ. наук [Текст]: 23.00.02 / Н. П. Гедікова ; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. — О., 2010. — 28 с.
4. Голосов Г. В. «Партия власти» и российский институциональный дизайн: теоретический анализ [Текст] / Г.В.Голосов, А.В. Лихтенштейн // Полис. — 2001. — № 1. — С. 4–6.
5. Гончарова О. А. Взаимодействие политических партий с институтами гражданского общества [Текст] / О. А. Гончарова // Вестник Московского государственного гуманитарного университета им. М.А. Шолохова. История и политология. — 2011. — №1. — С.89–97.
6. Джус И.В. Политические партии в России [Текст] / И.В. Джус // МЭМО. — 1995. — № 1. — С. 13–16.